

Svåra satsdelar

Jag skriver en bok om syntax, interpunktion och stil. För denna vill jag ha en begreppsapparat för meningsbyggnadsanalys som

- är praktiskt användbar för den som vill diskutera texters stil och stiljeteckensbruk
- är lätt att lära sig och att tillämpa vid analys av autentisk text, även sådan som är mer komplex
- har bra termer, dvs. så lätthanterliga och entydiga som möjligt.

Jag vill alltså ha en begreppsapparat som är så slimmad och okrånglig som möjlig, för att kunna diskutera viktiga huvuddrag, men som också kan byggas på och bli mer detaljerad för den som vill kunna göra mer. Detta har lett till en del term- och begreppsfunderingar som jag gärna vill dryfta med er på seminariet, och det rör *predikat*, *predikativ*, *satsadverbial* och *appositioner*.

Nedan försöker jag kort att beskriva dessa. Jag tar gärna kommentarer om saker jag missat eller missförstått.

Predikat

Jag vill ha en term för att prata om det som är understruket nedan:

- (1) Hon hade kunnat plocka bär i skogen.
- (2) Utan en tanke på konsekvenserna hade hon kastat sig ut i livet.
- (3) Hon är glad.

I litteraturen hittar jag följande:

term	
predikat	Rätt vanligt och etablerat i litteraturen, men stör många som menar att predikatet är den verbfras som förbinds med subjektet, dvs. <i>Hon <u>hade kunnat plocka bär i skogen</u></i> . Termen är alltså tvetydig.
verbfras	Också detta tvetydigt för att det också kan syfta på hela <i>Hon <u>hade kunnat plocka bär i skogen</u></i> .
verbfras i snäv bemärkelse	Otymlig term. Dessutom använder SAG också verbfras om infinitivfraser (verbfras med huvudord i infinitiv).
verbkedja	Bra om det finns mer än ett verb, men det känns märkligt att kalla ett ensamt verb, som <i>är</i> i <i>Hon är</i>

	<i>glad</i> , för en verbkedja, eftersom en kedja enligt de flestas intuition kräver minst två och gärna fler länkar.
verben, satsens verb	Om man säger ”stryk under satsens verb” är det inte orimligt att någon tar sig an följande exempelmening på följande vis: <i>När hon var liten tyckte hon om att hoppa rep</i> . Lite för vid term, alltså.
predikatsverb	Verkar ibland användas enbart om huvud verbet i en verbfras, alltså <i>Hon hade kunnat plöcka bär i skogen</i> .

Mitt förslag: *verbkärna*.

Predikativ

När man lär ut de primära satsdelarna och satsschemat passar predikativ inte riktigt in i uppsättningen *subjekt, objekt och adverbial*, eftersom det både fungerar som sidokategori till objekt (dvs. ett bundet nominal som hamnar i N2) och som underkategori till adverbial. Exempel:

1. Bundna nominal. *Jag är revisor. Vi målade borden gröna*. Står i N2.
2. Bundna adverbial. *De valde henne till ordförande. Hon fungerar som medlare*. Står i A2 (eller?).
3. Fria adverbial. *Han sprang glad i hägen iväg till skolan*. Funkar ofta bra både i A1 och fundament.

Som om det inte är rörigt nog förekommer också termen *predikativt attribut*, som enligt SAG:s användning inte är en primär satsdel utan en bestämning i nominalfras:

- (4) Runt hamnen ligger byn med hus i trä och sten, omgärdade av lummiga trädgårdar (attribut till *hus*).

Men i annan litteratur används *predikativt attribut* i samma betydelse som *fritt predikativ*, alltså betydelse 3 ovan.

Dessutom förekommer i t.ex. Josefsson (2009) *predikativfras* för att benämna en adjektivfras som är efterställt attribut i en nominalfras (se ex. (4)) eller fritt predikativ (som i 3 ovan), men för att betona att adjektivfrasen är en satsförkortning.

Satsadverbial

Det är svårt att förklara vad ett satsadverbial är – och hur man drar gränsen mellan dessa och övriga adverbial (ska vi kalla dem VP-adverbial?). Vissa definitioner är mer logisk-semantiska (Josefsson 2009, till viss del också SAG) och säger att det är led som uttrycker negation, talarattityd, modalitet eller fungerar som textbindare. Andra kopplar det mer till bestämningsdomän (se Andréasson 2007, Gustavsson 2023, men också SAG) och tillämpar överordnings- och utbrytningstest av följande slag:

- (5) Överordningstest: Det är [satsadverbialskandidat] så att [resten av satsen]
- (6) Utbrytningstest: Det är [satsadverbialskandidat] som [resten av satsen]

Satsadverbial kan inte brytas ut, men kan överordnas, brukar det hävdas.

Jag skulle behöva förklara det eftersom jag vill prata om vilka adverbial som låter skriftspråkliga när de placeras i A1. Det verkar i princip vara alla adverbial utom satsadverbial och kanske också vissa korta tidsadverbial:

- (7) Jag har faktiskt/ju/nog/kanske/inte ätit upp maten.
- (8) Jag hade nyss/ofta/redan ätit upp maten.

Apposition

Jag vill ha en term för att benämna skiljeteckensavgränsade tillägg som dubblerar och parafraaserar ett närmast föregående led. Exempel:

- (9) Där låg Stockholm, Sveriges huvudstad.
- (10) I matboden i ett stort skåp hade Emils mamma **sin goda korv**, den som hon skulle ha på kalaset.
- (11) I spionkretsar talar man ännu idag om ”Magistern” som **den störste, iskallaste och farligaste av dem alla** – spökspionen som ingen visste var han kom ifrån eller vart han tog vägen.
- (12) Han heter Masarin och är **ganska stark**, ungefär så stark som man brukar vara i den åldern.
- (13) Vi tror **på en Gud**, på en allsmäktig fader.
- (14) Molntrasorna gick **lågt, nätt och jämnt över fyren**.
- (15) Oskar Kroon nyanserar sin berättelse och gör den till något över det vanliga, bland annat genom att beskriva barnens hopplösa insikter om hur vuxenvärlden **tittar bort, inte märker, inte ser**.

Vissa är beredda att kalla alla de understrukna leden för appositioner, men de flesta tycker bara att (9)–(11) ska räknas. De övriga kan med en term från SAG då kallas *pseudoappositioner* – det är led som exemplifierar, kontrasterar eller modifierar ett tidigare led och som inte måste ha ett nominalt huvudord.

Jag har valt att kalla de understrukna leden för *parafraser* – och mer specifikt *asyndetiska parafraser*, eftersom det inte finns något fogaord som förtydligar relationen mellan de två. Enligt SAG är nämligen också det följande appositioner:

- (16) Min kusin, dvs. styrelsens ordförande
(17) två av medlemmarna, nämligen du och Erik

De understrukna leden är inte asyndetiskt fogade, eftersom det finns ett länkande ord – *dvs*, *nämligen* – som signalerar relationen mellan appositionen och det närmast föregående.

Man kan också vidare fundera över

- om appositionen ska ses som underordnad eller sidoordnad i förhållande till närmast föregående led
 - appositionens relation till (andra?) predikativa led av olika slag, till exempel predikativa attribut och predikativfraser. Appositioner predicerar ju också något om Stockholm i nedanstående exempel:
- (18) Där låg Stockholm, Sveriges huvudstad, grön och underskönt vacker, ja en riktig pärla att skåda.

Källor

- Andréasson, Maia 2007. *Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan*. Doktorsavhandling vid Göteborgs universitet.
- Gustavsson, Malin 2023. *Om variationen mellan postverbal och medial placering av VP-adverbial i svenska*. Masteruppsats vid Lunds universitet.
- Josefsson, Gunlög 2009. *Svenske universitetsgrammatik för nybörjare*. Andra upplagan. Studentlitteratur.